

ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻՈՅ “ԻՄ ԱՅԳԻՆ,, ՔԵՐԹՈՒԱԾԸ

Այս ոտանաւորը տեւնուեցաւ նախ և առաջ երեսակայութեան մէջ և ապա Հայէ մը գրուեցաւ. վերջէն՝ շատ մը Հայերու բանաստեղծութիւնը դարձաւ, ինչպէս ցոյց կու տան Արեւելիքի ձեռագիրներուն մեզ ընծայած զանազանութիւնը՝ տուներուն կարգին և թուոյն մէջ, Հեղինակը Գրիգոր մըն է, որ այն կղզւոյն պատճառաւ ուր ծնաւ և ապրեցաւ, Աղթամարցի՝ կոչուեցաւ՝ կամ, հայկական ձեւը պահելով, Գրիգորիս Աղթամարցի է. որ կ'երգէր Թանսիլլոյի, Բեռնարդոս Թասսոյի, Հանս Սարսի և Բոնսարի, Ժամանակները (1515-1569). անծանօթ արեւմտեան այդ ամենէն բաղդաւոր բանաստեղծներուն:

Երգաոճը (*noctivo*), ինչպէս իր իսկ էութիւնը կը պահանջէ, կերպարանաւ փոխութեանց հրաւէր կը կարգայ՝ երգաւոր արհեստի ամէն տեսակներուն՝ ոտանաւորին մէջ ալ. բայց լաւ գիտեմ թէ ունկնդիրներէն ամենէն աւելի բարեացակամները ինչպէս գթութեամբ և հաճոյքով կը դառնան առ նախկին վարժապետը:

Ահա իմ ոճովս կ'երգեմ այս երգս, և եթէ օրինակողները իրենք գիրենք տէր կարծեցին, ես ալ անհատատարիմ օրինակող մը կ'ըլլամ, բայց ոչ առանց խայթի և ոչ ալ առանց ո՛ր և է զաղտապահութեան մը, ինչպէս որ պիտի տեսնէ բնագրին պարզ բառերը բաղդատողը, որուն միջի չորս չորս տողով տուներն ամբողջ եղերերգութեան մէկ յանգ մը կ'ընծայեն, անոր միութիւնը պահելով, կ'աճեցնեն մեղամաղձութիւնը անոր մէջ՝ որ կը զգայ գրեթէ թաղման զանգակներու հնչիւնը: Հնգետասաներորդ դարու լեզուով է, դասական գրոց լեզուներէն նուազ մաքուր. պիտի ըսէի ժողովրդական, բայց ոչ ռամիկ. շատ զմուշար չի գար օտար ընթերցողաց:

Եղերերգութիւնս՝ վենետիկը Բազմապետի միջոցաւ Արեւմուտքի ծանօթացուց (1845ին) երբ այդ ամսաթերթին առաջի անգամներն էր որ լոյս կը տեսնար և այնքան յաջող կեանք՝ պիտի ունենար. յետոյ ուրիշ տեղ՝ ալ տպուեցաւ, և վերջէն Գրիգորի բանաստեղծութեանց հաւաքածոյին մէջ որ աշգիւս առջին է և զոր կը պարտինք Կոստանկանցի եռանդեան: Հ. Դեռնդ Ալի-ուս՝ իմ յարգելի և բոլորի բաւական անգղերէն արձակ թարգմանեց. և հիմայ գիտուն հայ մը՝ Զոպանեան՝ զաղ-

1. Ծանօթ է որ այդ կղզին Վանայ լճին մէջ է. և անոր կու տայ մին՝ իր անուններէն. փոխանակ *Aghtamar* փոխառն փոխառն է այլեւայլ գրեթէ մէջ. ի մէջի այլոց Պրատուրի և Պյաթի անունով աշխարհագրութեան մէջ. ԱՄԻՍ (Այապետի. 1864, էջ 787), վասն անունի ներքե Պեշլուի իր ճշխարհով. աշխ. մեծ բաղդարի մէջ (Փարսի 1857, 4, 838) *Aghtamar*. Ուրիշ չեմ փնտրեր:
2. Երկրորդ տարւոյն մէջ. որ է 1845, էջ 251. Այն հեղինակին անունը կայ և ոչ ալ հրատարակողներ. քանի մը տեղեկութիւն կու տայ բանաստեղծութեան նպատակը հասկցնելու համար. Կ'աղէ նկարագրել հիւանդ, վշտաւից երիտասարդի մը ցուելը որ շատով գրեթէման կը դիմէ. Հրատարակողը՝ Թեքեա Հ. Աւեշանէ է:
3. Կոստանկանցի ալ կը յիշատակէ այս հրատարակութիւնները, այն գրքին մէջ զոր պիտի յիշատակեմ (էջ 95). *Armenian popular songs*, Վենետիկ, 1852. էջ 19, և 1866ի կրկին տպագրութեան մէջ. էջ 19. *ԱՄԻՍ* - ՊԵՏԻՊԱՆԻ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻ ՆԵՐԳԱՐԱՄ Ս. ՊԵՏԻՊ. 1856, էջ 117. Միանասարեանցի թմար հայկական Ս. Պետր. 1869. Հանդիւն ամսօրեայ, Վիեննա, 1896. (էջ 118). Դարձեալ պէտք է նշել 1897ի Բազմապետը (էջ 131) և Տաշեանի գիտողութիւնները Վիեննայի Միջերկրեան վանքին հայկական ձեռագրաց վերայ:
4. ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՂԹԱՄԱՐՑԻՈՅ (և) իր տաղերը, Կ. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՆ ԹԻՖԼԻՍ, տպ. Մ. Շարաձէ 1898. - Եղերերգութիւնը ԺԿ. Թեքե 4րդ էջ 92. 95 էջին մէջ կան տարբերութիւնք և յանդիւններ:
5. Քիչ մը առաջ յիշատակեմ գիրքս. *Armenian popular songs*.
6. *Les troubadours arméniens*. Փարիզ, 1906, էջ 206. որպէս զի ընթերցողը չգիտէր կը ծանուցանեմ որ Թարգմանիչը աւելի ծաղիկ էր փառէ քան զպատկ. և ԱՅԳԻՆ՝ պարտաւ էր զի կոչէ:

դերէն արձակ, կը համաձայնիմ ասոր հետ՝ զգալով Աղթամարցոյն այս տողերուն մէջ տրտունջ մը տարիներու արագ թռչելուն, բայց պէտք է ծանուցանել որ հին ձեռագրի մը մէջ կոստանեանց այս վերնագիրը գտաւ Տադ վասն եպիսկոպոսի միայ, որ նոր այցի տնկեր է, և ղես այցին պտուղ տվեր չէ. համահուն օրն հասեր է: Հեղինակին անունն ալ չի յիշատակուիր:

Ընդհակառակն Մառ՝ որ մեծ ուսուցիչ մ'է հայկական և վրական գիտութեանց մէջ, իր ունեցած ձեռագրին մէջ կ'ըսէ. Գեղեցիկ երգ այցիին վրայ՝ յոգոյ և մարմնոյ՝, Հոս կարծեմ թէ մէջ մտած է բառագրողի մը շատ խեղճ արձակել: Երեւակայութիւնը, եթէ իրեն ուշ դնենք, կը սառի, կ'ամուլնայ մտածութիւնը: Եթէ այդ հոգին չըլլար ալ՝ լաւագոյն էր միշտ այս ներդաշնակ փոքրիկ մարմնոյս մէջ նոր ոգի մը դնել:

Ամէնուն ձայնն է, ամէնուն ըստած. պիտի կրկնենք, մեկնելով և խնամոտ խոհեմութեամբ: Ո՛վ կը համարձակի վայելել կեանքը այնչափ՝ որչափ որ է. և ո՞վ գիտէ թէ ո՛ր կը հանգչի կատարեալ վայելքը, և ո՞վ չի զգար ըստ բաւականին վայելած ըլլալ: Ոչ. յափշտակողը չի յափշտակեր. զմեզ անոր յանձնենք, գոհ ըլլալով որ ուրիշ արարածոց մէջ ըրած չենք այնչափ չարիք՝ որչափ կրնայինք ընել՝:

Բառուս, 9 Հոկտեմբեր 1906.

Թարգմ. Գ.

Ե. ՏԵՂԱ

LA MIA VIGNA

*Perchè possano leggere questa
mesta canzone anche in italiano
gli Armeni, miei buoni amici, nel-
l'isola di San Lazzaro.*

Հապոյտիմ Յերքի իտալ երկրՅրիմ
Անիլ՝ ծաղկած գաղթական այգիմ
Արարաւորիմ՝ գորգ ըլլալու կ'երթայ,
Քոյդ՝ ԵՄԻԼ ՏԵՂԱ, ծօծի քեզ յըմծայ.

*Chiudeva, al primo far del giorno, il volo
sulla verde mia vigna un usignolo:
come a diletta sposa
gorgheggiona dintorno ad una rosa.*

*Ma una voce dall'alto udir mi pare,
ch'io me ne debbo andare !*

*E tu dà retta, o figlio
d'Adamo, al mio consiglio.*

*È di fresco piantata e, in bei colori,
la mia vigna riempiesi di fiori.*

*Recai dalla corrente che la bagna
sassi, e sterpi recai dalla montagna:
dimolto vi sudai la notte e il giorno,
e di siepe la cinsi torno torno.*

*Ma una voce dall'alto udir mi pare,
ch'io me ne debbo andare !*

Կը փակեր թևերն, ի ծագել այգուն,
Առեակ մը՝ վերան իմ զայրոյ այգոյն.
Ին ինչպէս հարսի մը մօտ խնդրակաթ՝
Գայլայլէր վարդի մը շուրջ աներգհաս.

Ալ ինձ կը թուի ձայն մը վերէն գալ՝
Թէ պէտք եմ երթալ.

Լըսէ՛ խորհուրդիս, որդի Ադամայ,
Նոր է աշնակեր իմ այգին. հիմայ.
Չըքնաղ զոյնեով՝ ծաղկօք լի է նա.
Չենքը ոռոգող հեղեղէն՝ քարի,
Լերան վրայէն ալ՝ թուփեր եմ բերեր.
Ես շատ եմ քրտաներ ցրեկ ու գիշեր՝
Մացառով չորս ղէն գօտի եմ քաշեր.

Ալ ինձ կը թուի ձայն մը վերէն գալ՝
Թէ պէտք եմ երթալ.

Ուրախութեան տուն.

1. Այսպէս Գ. — Մառի ուսումնասիրութիւնը չունենալուս կը ցուսի. (ИЗЪ ЛѢТНИ ПИЕС ДКН, 31).
2. Անիւսն ալ մեղմող նախկինպս վերնագիրը կու տայ, է յանգով վերջացող քառական մը մէջ *Armenian popular songs*, (էջ 19), և երբ անանուն կը թողու:

3. Ե. Տեղայի հետեւեալ ոտանաւորին մէջ ներշնչումը այնքան քիչ չափով կու գայ Աղթամարէն, որ ինքնազորութիւն մ'է քան Թարգմաութիւն. և որովհետեւ Բազմավէպի ընթերցողներէն շատ քիչիւր իտալերէնը կարգաւու համայնը կարող են վայելել: Ե. Տեղայի քերթածը կը ներկայացնենք Նաեւ Հայերէն լեզուով, զրեթէ քառաօղի Թարգմաութեամբ մը: Ուսուցչականը առանձին գրքոյով հրատարակել, հետեւեալ ընծայակաւնը գնելով. «Որպէս զի այս մեղամագիկ երգը հայերէն ալ կարգան Հայերը, իմ բարի բարեկամներս Ս. Ղազարու կղզեկէն մէջ»:

ԽՄԲ.

*Stanza di gioia è questa,
ci viro sempre in festa.*

*Uscire non vogl'io,
no, dal rigneto mio!*

*Una vasca ri posi che vi cada
dal cielo la rugiada:
dolce è l'acqua, oagante
fra le fiorite piante.*

*Tutta la luce, ancor non l'ho veduta,
la vita, appieno ancor non l'ho goduta.*

*Ma una voce dall'alto udir mi pare,
ch'io me ne debbo andare!*

*Qui bramo d'adagiar le membra stanche,
qui tra rose verniglie e rose bianche.*

*Quella vite piantai,
e il frutto suo non l'ho gustato mai!*

*Nel rosaio si schiude il fiorellino,
e un'altro, e il campo è già tutto un giardino:
brilla ogni rosa e olezza,
e verso me s'inchina e m'accarezza.*

*Ma una voce dall'alto udir mi pare,
ch'io me ne debbo andare!*

*Qui lo strettoio, ed è qui pronto il tino,
colan sughi in colore del rubino;
e ancor non ho snaggiato quel mio vino.*

*Ma una voce dall'alto udir mi pare,
ch'io me ne debbo andare!*

Ho già colta una rosa:

*sul tino ella si posa,
frangente, graziosa.*

*Ma una voce dall'alto udir mi pare,
ch'io me ne debbo andare!*

*Oz rien la tortorella:
la primavera fa ritorno anch'ella:
la rosa, all'usignolo par più bella!*

*No, no, nun è finita:
io voglio luce e vita!*

*La rosa ha l'usignolo in gran dispetto,
e fioca è la mia voce nella gola;
l'anima mia s'involta.*

Dante lagrime a questo poveretto!

*A coglier quella rosa vien dal cielo,
fiava s'arresta a me dinanzi un angelo.
La lingua mi si annoda: tutto gelo
di paura mi sento. Ei strappa l'anima.*

*Mi portano: la terra intorno è smossa:
mi gettan nella fossa.*

*Ecco di casa mia,
stanza di gioia, io me ne vado via!*

*D'ogni fior la bellezza è ormai sperduta,
della rosa ogni foglia è già caduta,
nel rigneto la siepe fu abbattuta.*

*Ecco di casa mia,
stanza di gioia, io sono andato via!*

E. TEZA

Կեանքը միշտ այնտեղ՝ ինձ համար է առն.

Ո՛չ, այս աղբիւն՝
Գնաւ չեմ ուզող ես,

Աւազան մըն ալ իր մէջ կանգնեցի,
Որ ցօղն երկընցի իր մէջ կաթկըթի.
Ջրիկն է անուշիկ, կը շարժէ, սիրուն,
Ի մէջ ծաղիկով պըճեաւ բոյսերուն,
Լոյսն ամբողջութեամբ, ո՛չ, դեռ չեմ տեսն.
Դեռ չեմ վայելած ամբողջ կեանքն ու սէր.

Այլ ինձ կը թուի ծայն մը վերէն գալ՝
Թէ պէտք եմ երթալ,

Խոնջ անդամներու՝ հանգիստ ըլլայ դեղ,
Սա կարմիր ճերմակ վարդերուն մէջտեղ.

Տընկեցի որթեր.

Այլ իրենց պըտուղը՝ չեմ վայելած դեռ,
Կը փըթթի ծաղիկ մ', ուրիշ մըն ալ, տե՛ս.
Ո՛ր պաշտն՝ այ՛ արդէն դարձեր է պարտեղ.
Կը փայլի ամէն վարդ, ու կը բուրբէ.

Դէպ ինձ կը հակի, զիս կը հարուարէ,

Այլ ինձ կը թուի ծայն մը վերէն գալ՝
Թէ պէտք եմ երթալ,

Այստեղն է հընձան. պատրաստ է թափոյի.

Յակնթի զոյնով՝ թո՛ղ վազէ հեղուկ.

Դեռ չեմ ճաշակեր զինիւն. եղո՛ւկ,

Այլ ինձ կը թուի ծայն մը վերէն գալ՝
Թէ պէտք եմ երթալ,

Արդէն թաղեցի վարդ մը. թափոյի

Վերան կը հանգչի.

Բուրբոյ, շնորհալի.

Այլ ինձ կը թուի ծայն մը վերէն գալ՝
Թէ պէտք եմ երթալ,

Եւ հիմա կու գայ տառաբան սիրուն.

Պիտ՝ վերադառնայ Գարո՛նն ալ, Գարո՛ն.

Վարդը ստիպելն կը թուի աւելի՝

Աղաւթ, սիրելի.

Դեռ չէ՛ լըմընցիք իմին ամէն յոյս.

Կ'ուզեմ կեանքն ու լոյս,

Ստիպեալ վարդէն խոտած է, աւա՛ղ.

Ձայնը կոկորդէս՝ կը հընչի նուաղ.

Կը թուի հոգին՝ զուառը վերին.

Արտասուց արեւք, ա՛հ, այս թըշուառին.

Հերետակ մը կ'իջնայ վարդը զարնային

Քաղիւս, ու խորիւտ, առջեւ կը կայնի.

Լեզուս կը կապուի. վախճն կը սառի.

Կը խէ հոգին իմ.

Ահա կ'աւանդն զիս. փորձած է լըրս դին.

Ահա փոսին մէջ կը զննի զիս զեառին.

Եւած եմ արնէս,

Հըրճուանցի սենեակ՝ ահա կ'մեկնիմ ես:

Ա՛հ ամէն ծաղիկ զեղն է թառամած.

Եւ վարդի ամէն տերեւ զեանամած.

Ընկեր է մայան՝ իմ այգայոյ զիմաց.

Իմին հըրճուանցի սենեակէս ահա՛

Տընէս մեկնեցայ:

ԽՄԲ,